

Nr 41.

Ankom till riksdagens kansli den 28 maj 1924 kl. $\frac{1}{2}$ 5 e. m.

Utlåtande i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 1 kap. 4 § rättegångsbalken m. m. dels och i ämnet väckta motioner.

Genom en den 19 mars 1924 dagtecknad, till lagutskott hänvisad proposition, nr 125, vilken behandlats av första lagutskottet, har Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagda utdrag av i statsrådet och lagrådet förda protokoll, föreslagit riksdagen att antaga följande förslag till

1) L a g

om ändrad lydelse av 1 kap. 4 § rättegångsbalken.

Härigenom förordnas, att 1 kap. 4 § rättegångsbalken skall erhålla följande ändrade lydelse:

Underrätt i stad är rådstuvurätt. Där äga stadens borgmästare och rådmän döma.

Om stads läggande under landsrätt gäller vad särskilt är stadgat.

Denna lag skall träda i kraft den 15 juni 1924.

---

2) L a g

om stads läggande under landsrätt.

Härigenom förordnas som följer:

1 §.

På framställning av vederbörande stadsfullmäktige eller eljest med deras samtycke äger Konungen förordna, att rådhusrätt i stad skall upphöra och staden läggas under landsrätt.

Bihang till riksdagens protokoll 1924. 9 saml. 1 avd. 30 häft. (Nr 41.) 1

Beträffande stad, vars folkmängd understiger fyra tusen personer, äger Konungen, då borgmästartjänsten är ledig, även utan stadens samtycke meddela förordnande, varom i första stycket sägs, om, efter utredning och stadens hörande i den ordning nedan stadgas, stadens läggande under landsrätt finnes vara till gagn för rättsvården och icke för staden medföra ökad ekonomisk börda eller annan avsevärd olägenhet.

2 §.

Då borgmästartjänsten blivit ledig i stad, vars folkmängd understiger fyra tusen personer, eller i vars rådhusrätt borgmästaren är ensam lagfaren ledamot eller jämte borgmästaren sitter endast en sådan ledamot, skall länsstyrelsen därom ofördröjligen göra anmälan hos Konungen; och ankomme på Konungens beslut, huruvida, genom länsstyrelsens försorg, utredning skall verkställas angående stadens läggande under landsrätt.

Sådan utredning skall särskilt avse den ifrågasatta förändringens verkningar med avseende å rättsvården och stadens ekonomiska förhållanden. För utredningens verkställande äge länsstyrelsen, där det finnes erforderligt, förordna utredningsman till sitt biträde. Närmare bestämmelser om utredningen meddelar Konungen.

Över utredning, varom ovan stadgas, skall länsstyrelsen inhämta stadsfullmäktiges yttrande och insända därefter handlingarna i ärendet jämte eget utlåtande till Konungen.

3 §.

Vid förordnande om rådhusrätts upphörande skola tillika meddelas erforderliga bestämmelser med avseende å stadens rättigheter och skyldigheter i förhållande till staten ävensom de särskilda föreskrifter, till vilka stadens förening i judiciellt hänseende med visst tingslag må föranleda.

4 §.

Vad i denna lag stadgas om stadsfullmäktige gäller, där sådana ej finnas, om allmän rådstuga.

Denna lag skall träda i kraft den 15 juni 1924, från och med vilken dag Kungl. Maj:ts cirkulär den 2 juli 1915 (nr 228) och den 7 maj 1918 (nr 299) till Kungl. Maj:ts befallningshavande i länen i anledning av ifrågasatt anstånd med åtgärder för återbesättande av vissa borgmästartjänster skola upphöra att gälla.

Motioner. I samband med denna proposition har utskottet till behandling förehåft nedannämnda inom riksdagen väckta motioner, nämligen
nr 290 i första kammaren av herr *Almkvist*;
nr 291 i första kammaren av herr *Lindgren*;
nr 420 i andra kammaren av herrar *Laurén* och *Jonsson* i Eskilstuna; samt
nr 427 i andra kammaren av herr förste vice talmannen *Nilson*.

Uti berörda motioner har yrkats,

i den av herr Almqvist väckta motionen, att endast stad, vars folkmängd understiger 3,000 personer, må även mot sitt samtycke kunna läggas under landsrätt;

i den av herrar Laurén och Jonsson väckta motionen, att riksdagen behagade avslå andra stycket i 1 § och hela 2 § av Kungl. Maj:ts ifrågavarande förslag till lag om stads läggande under landsrätt; samt

i de av herrar Lindgren och Nilson väckta motionerna, vilka äro likalydande, att riksdagen måtte, med avslag å propositionen i denna del, antaga följande förslag till

L a g

om stads läggande under landsrätt.

Häri genom förordnas som följer:

1 §.

På framställning av vederbörande stadsfullmäktige eller eljest med deras samtycke äger Konungen förordna, att rådhusrätt i stad skall upphöra och staden förläggas under landsrätt.

2 §.

Vid förordnande om rådhusrätts upphörande skola tillika meddelas erforderliga bestämmelser med avseende å stadens rättigheter och skyldigheter i förhållande till staten ävensom de särskilda föreskrifter, till vilka stadens förening i judiciellt hänseende med visst tingslag må föranleda.

3 §.

Vad i denna lag stadgas om stadsfullmäktige gäller, där sådana ej finnas, om allmän rådstuga.

Denna lag skall träda i kraft den 15 juni 1924.

Skrivelser i ämnet hava till utskottet överlämnats dels från styrelsen för föreningen Sveriges stadsdomare och dels från representanter för stadsfullmäktige i Nora och Trosa.

Beträffande de skäl, som ligga till grund för de av Kungl. Maj:t framlagda lagförslagen, tillåter sig utskottet att, i den mån redogörelse därför ej nedan lämnas, hänvisa till propositionen jämte därvid fogade protokollsutdrag. I fråga om vad motionärerna till stöd för sina yrkanden anfört får utskottet hänvisa till motionerna.

De lagförslag, som genom ifrågavarande proposition förelagts riksdagen, hava inom justitiedepartementet utarbetats huvudsakligen på grundval av en av docenten vid Stockholms högskola Nils Herlitz på offentligt uppdrag verkställd

Ärendets tidigare behandling.

»Utredning angående vissa spörsmål rörande städernas domstolsväsen». I enlighet med de för uppdragets utförande givna direktiven behandlades i denna utredning två spörsmål, nämligen dels frågan om åtgärder med avseende å stadsdomarnas avlöningsförmåner, dels ock frågan om vissa städers läggande under landsrätt. I den nu förslagna lagstiftningen har endast den sistnämnda av de i utredningen behandlade frågorna upptagits, under det att beträffande frågan om stadsdomarnas avlöningsförhållanden för närvarande inga åtgärder funnits böra vidtagas.

*Huvud-
dragen av
docenten
Herlitz'
utredning.*

Spörsmålet om vissa städers läggande under landsrätt har i den av Herlitz verkställda utredningen inledningsvis behandlats i belysning av den historiska utvecklingen (s. 40—60). Författaren påvisar därvid, hurusom enligt äldre rätt det var av den mest avgörande betydelse för en stad att hava egen magistrat. Genom magistratens tillvaro tryggades städerna ej blott vid rätten till egen jurisdiktion utan även vid sin administrativa självstyrelse. Också med hänsyn till åtskillnaden mellan stads- och landsrättens innehåll, till städernas näringsprivilegier, till deras riksdagsrepresentation m. m. var det en livsfråga för en stad, att den ägde självständig jurisdiktion. Efter hand har emellertid läget blivit ett annat, i det att vidmakthållandet av städernas särskilda jurisdiktion förlorat sin forna konstitutiva betydelse. Näringsfrihetens genomförande minskade på detta område magistratsinstitutionens betydelse. Åtskillnaden mellan stads- och landsrätt har i stort sett upphört. Rättskipningen å landsbygden har efter hand gjorts bättre skickad att tillgodose även de speciella stadsintressena. Genom 1862 års kommunallagstiftning och 1920 års lagstiftning om stadsstyrelse i städer under landsrätt är sörjt för att en stad kan behålla sin självstyrelse i väsentligen oförminskad omfattning även utan magistrat. Utvecklingens resultat sammanfattas av författaren på följande sätt:

»Sälunda förlorade efter hand frågan om städernas särskilda jurisdiktion den centrala betydelse, som den förut hade ägt, och förvandlades till en angelägenhet av strängt begränsad räckvidd. Frågan blev i allt mindre grad belastad med konsekvenser på områden utanför rättskipningens. Vid dess bedömande kunde alltså rättskipningens intressen med allt större rätt göra anspråk på att ensamma tillmätas avgörande betydelse.»

Författaren redogör vidare för de tid efter annan alltsedan slutet av 1700-talet framkomna förslagen att i större eller mindre skala upphäva städernas särskilda jurisdiktion (s. 47—60) ävensom för innebörden av en stads läggande under landsrätt enligt gällande rätt (s. 61—74), samt övergår därefter till att behandla spörsmålet om de hinder i gällande rätt, som möjligen kunna anses möta för en stads läggande under landsrätt (s. 90—93). Städernas rätt till egen jurisdiktion är enligt hans mening av privilegienatur. På skäl, som framgå av det föregående, anser han emellertid rätten till egen jurisdiktion icke numera kunna räknas till de rättigheter, vilka såsom »konstitutiva» böra anses äga anspråk på en särskild hänsyn från statsmakternas sida, även om städernas privilegierade ställning måste anses innebära anspråk på att dylika förändringar ej företagas utan att starka skäl föreligga. Om en stad icke kan motsvara de anspråk, staten uppställer i avseende å rättskipningens anordning, kan det enligt

författarens mening »ej anses strida mot dess privilegier att staten jämväl mot stadens vilja själv övertager rättskipningen i staden, d. v. s. lägger den under landsrätt. Även då städerna», fortsätter författaren, »fullgöra vad som av dem i detta hänseende kräves, synas de böra vara underkastade att berövas sin särskilda jurisdiktion, för så vitt en sådan åtgärd eljest befines ur det allmänna synpunkt önskvärd. Sålunda kan exempelvis statsmakternas befogenhet att utan avseende å städernas privilegierade rätt till egen rättskipning genomföra en helt förändrad organisation av underdomstolarna ej rimligtvis dragas i tvivelsmål. Lika litet kunna städerna anses berättigade till invändningar emot att statsmakterna, i avsikt att framdeles genomföra en dylik omorganisation, för dess underlättande upphäva den särskilda jurisdiktionen även för sådana städer, som äro villiga att på den nuvarande organisationen nedlägga erforderliga kostnader. Det torde emellertid under alla omständigheter få anses obilligt, att från statens sida förordnande om förläggning under landsrätt mot stadens vilja meddelas under sådana förhållanden, att därav vållas ökad ekonomisk börda för staden eller betydande olägenheter i övrigt. Med visst fog kan städernas privilegierade ställning anses innebära berättigade krav på sådan varsamhet.»

En stads läggande under landsrätt kan emellertid enligt författarens mening ej äga rum annorledes än med stöd av lag, stiftad av Konung och riksdag gemensamt. Han anför härom: »Redan den omständigheten, att städernas rätt till egen jurisdiktion grundar sig på 1789 års försäkran, synes leda till att landsrättsförläggning ej kan påtvingas en stad utan ett jämlikt § 114 regeringsformen fattat beslut. Till samma slutsats leder f. ö. även, oavsett privilegiesynpunkten, hänsynen till den varsamhet med vilken en genom hävden så fast grundad ordning som städernas särskilda jurisdiktion torde böra behandlas.»

Författaren undersöker slutligen (s. 119—127) möjligheten och lämpligheten av en lagstiftning angående städers läggande under landsrätt, därvid han förutsätter en sådan lagstiftnings genomförande oberoende av att samtidigt avlösningsförhållandena genom lagstiftning regleras. Utredningen utmynnade i ett författningsutkast, gående ut på, bland annat, att Kungl. Maj:t under vissa angivna förutsättningar skulle kunna, jämväl mot stadens bestridande, meddela förordnande, att rådstuvurätt i stad skall upphöra och staden i judiciellt hänseende förenas med visst tingslag. Detta författningsutkast upptager i de flesta hänseenden mer detaljerade bestämmelser än det i propositionen framlagda förslaget.

Över docenten Herlitz' utredning anbefalldes Överståthållarämbetet och länsstyrelserna att, efter vederbörande stadsfullmäktiges och magistraters hörande, inkomma med yttranden. Jämväl från processkommissionen infordrades utlåtande, varjämte Svenska stadsförbundet lämnades tillfälle att yttra sig.

Av de sålunda hörda myndigheterna hava i städer med mindre än 5,000 invånare — som enligt förslaget skulle vara utsatta för att, jämväl där tillräckliga löneförmåner beståtts, mot eget bestridande läggas under landsrätt — flertalet *stadsfullmäktige* avvisat en lagstiftning av föreslaget innehåll. Denna ståndpunkt intaga stadsfullmäktige i 15 städer av nämnda storlek. Däremot har förslaget, eller i varje fall dess grundprinciper, lämnats utan anmärkning av

*Yttranden
över utredningen.*

stadsfullmäktige i 11 till nämnda kategori hörande städer. Mera obestämt yttra sig stadsfullmäktige i 3 städer. Yttrande saknas från stadsfullmäktige i 4 städer.

Stadsfullmäktige i städer med mer än 5,000 invånare men högst en lagfaren rådmän — städer, som enligt förslaget skulle vara utsatta för att i händelse av bristande prestationer i lönehänseende, men ej eljest, läggas under landsrätt — hava jämväl i en del fall avstyrkt lagstiftningen. Men flertalet av ifrågasvarande stadsfullmäktige hava dels lämnat förslaget utan anmärkning, dels positivt tillstyrkt detsamma. Från de städer, som ej skulle beröras av den föreslagna lagstiftningen annat än i den mån denna avser frivillig övergång till landsrätt, hava i allmänhet yttranden icke avgivits. I några fall hava dock från sådana städer positiva uttalanden i förslagets syfte gjorts.

Magistraterna hava i förevarande spörsmål merendels uttalat sig i samma riktning som vederbörande stadsfullmäktige.

Svenska stadsförbundets styrelse avstyrker förslaget, varemot *processkommissionen* tillstyrker lagstiftning i ämnet.

Länsstyrelserna i Uppsala, Södermanlands, Östergötlands, Blekinge, Kalmar, Hallands, Älvsborgs, Örebro, Västmanlands och Västerbottens län hava stannat vid ett avstyrkande av den ifrågasvarande lagstiftningen, medan övriga länsstyrelser tillstyrkt förslaget eller dess principer eller ock lämnat desamma utan erinran.

Processkommissionen. Av de utlåtanden, som gå i tillstyrkande riktning, är särskilt att märka det av *processkommissionen* avgivna. Kommissionen anför bland annat:

»Redan i lagberedningens år 1884 avgivna principbetänkande angående rättegångsväsendets ombildning uppställdes det såsom ett huvudsakligt önskemål vid revisionen av vår domstolsförfattning, att stad och landsbygd snarast möjligt bleve i judiciellt hänseende likställda, så att domstolsväsendets ordnande och bekostande jämväl i stad bleve en statens angelägenhet och den judiciella indelningen ej lade hinder för landsbygd och stad att förenas till gemensam jurisdiktion, där så funnes ändamålsenligt. Under den tid, som därefter förflutit, har det för de lagstiftande myndigheterna allt klarare framstått såsom en nödvändighet, att en ombildning av rättegångsväsendet skulle innefatta ett upphörande av städernas särskilda jurisdiktion, så att land och stad bliva förenade i en domkrets, där ej undantagsvis stad på grund av sin storlek bör bilda egen domkrets. Denna princip är även av grundläggande betydelse för den domstolsorganisation processkommissionen anser böra upprättas vid genomförande av en ny rättegångsordning. För att genomförandet av en sådan ordning ej må medföra allt för stora svårigheter är det av största vikt, dels att ej nya städer med egen jurisdiktion tillkomma, dels att de smärre städer, som hava egen jurisdiktion, snarast möjligt efter hand i judiciellt hänseende förenas med angränsande landsbygd till en domkrets. De större städernas domare kunna sannolikt finna användning i en ny domstolsorganisation, men det blir svårigen fallet med domarna i småstäderna. Men upphörandet av de små städernas jurisdiktion påkallas icke blott med hänsyn till en blivande rättegångsreform, det måste ur allmän synpunkt anses önskligt även under den nuvarande ordningen. De små städerna kunna svårigen giva sina juridiskt bildade domare sådana löneförmåner, att verkligen dugliga personer med grundligare erfarenhet från tidigare domarverksamhet vilja antaga sådana

domarplatser. Och även om en sådan person kommer på en dylik plats, blir hans sysslande med mera krävande domaruppgifter till följd av det ringa antalet mål av någon vikt så obetydligt, att han kan väntas snart nog gå tillbaka i skicklighet och erfarenhet i stället för att vidare utvecklas. Rättskipningen i småstäderna blir därför icke tillfredsställande. Ur allmän synpunkt är det ock ett missbruk av kraft att sätta dugliga och i domarvärv erfarna jurister till förvaltande av dessa domarplatser.

Med erkännande härav hava statsmakterna på senare tid vidtagit åtskilliga åtgärder i syfte att tillgodose nu omförmälda synpunkter.

Sålunda har allt sedan 1904 det principiellt förvägrats de orter, som velat bliva städer, att erhålla egen jurisdiktion. Det har alltså tillkommit ett ganska avsevärt antal städer, vilka i judiciellt avseende fått förbliva förenade med det jurisdiktionsområde på landet, som stadens område förut tillhört. År 1918 antogs dels en lag om ändring i förordningen den 17 maj 1872 rörande härads-ting, dels en lag om särskilda tingssammanträden för handläggning av vissa mål och ärenden, vilka lagar haft till särskilt syfte att underlätta stads judiciella förening med landsbygd genom att öppna möjlighet för tätare tingssammanträden i sådant tingslag, till vilket en stad hör. Samma år har förordnats att, då borgmästarbefattning blir ledig i stad, i vars magistrat och rådstuvurätt borgmästaren är ensam lagfaren ledamot eller jämte borgmästaren finnes endast en sådan ledamot, borgmästarbefattningen ej må omedelbart återbesättas utan att först undersökning skall verkställas, om ej stadens särskilda jurisdiktion kan upphävas. Slutligen hava genom en lag av 1920 meddelats bestämmelser, genom vilka förvaltningen ordnats i städer utan magistrat.

Såvitt dessa åtgärder avsett att åstadkomma upphävande av de gamla småstädernas särskilda jurisdiktion, hava de emellertid alldeles icke medfört åsyftad verkan. Med anledning av uppkomna ledigheter i borgmästarbefattningarna har i ett rätt stort antal fall undersökning företagits om upphävande av den särskilda jurisdiktionen, men endast i ett fall har sådan undersökning lett till att jurisdiktionen med vederbörande stadsmyndigheters bifall blivit upphävd. I de övriga fallen hava städerna motsatt sig åtgärden i fråga, och slutet har vanligen blivit, att de lediga borgmästarbefattningarna fått återbesättas och frågan om den särskilda jurisdiktionens upphörande sålunda förfallit, detta även i avseende å några av de minsta städerna. I ett par fall har dock avgörandet uppskjutits i avvidan på den slutliga prövningen av förevarande ärende.

Då det sålunda visat sig, att de åtgärder, som vidtagits i syfte att förmå de mindre städerna att godvilligt avstå från den dem tillkommande särskilda jurisdiktionen, icke haft åsyftad verkan, synes det, på sätt processkommissionen redan i ett den 12 februari 1921 avgivet underdånigt utlåtande i fråga om återbesättande av lediga borgmästarbefattningen i Vadstena framhållit, oundgängligen nödvändigt att vidtaga sådana åtgärder, varigenom möjlighet öppnas för Kungl. Maj:t att besluta mindre stads förening i judiciellt avseende med angränsande domsaga även utan stadens medgivande.»

Frågan, huruvida och på vad sätt lagstiftningsformen bör komma till användning, dryftas utförligt av *Överståthållarämbetet*, som härom yttrar:

»Även om det får antagas att rättigheten att hava egen rådhusrätt är för de äldre städerna av privilegieartad natur, så synes dock därav icke eo ipso följa att dessa städer icke utan stöd av en utav Kungl. Maj:t och riksdag stiftad lag skulle kunna jämväl emot sin egen önskan förläggas under landsrätt. Erbjudes nämligen staden en rättsordning som är fullt likvärdig med den som den har uti sin rådstuvurätt, så synes staden icke äga befogenhet att ur lagskipnings-synpunkt motsätta sig anordningen. Densamma skulle endast innebära att

*Överståthållar-
ämbetet.*

jämväl den omkringliggande landsbygden skulle få en lika god lagskipning som staden förut haft och detta borde icke få utgöra en laga grund för befogenheten att motsätta sig den nya ordningen. Det finnes emellertid en sida av saken, som synes nödvändiggör en lag, den nämligen att rättigheten att hava egen rådstuvurätt innebär rätt för en stad att själv välja rådmän och utöva ett synnerligen betydelsefullt inflytande vid utseende av borgmästare. Ehuru denna rätt, rent objektivt sett, är av synnerligen tvivelaktigt värde, så uppfattas den säkerligen av staden själv som en stor förmån och ur denna synpunkt lär det bliva nödvändigt att erhålla jämväl riksdagens samtycke till åtgärden i fråga. Huruvida detta samtycke bör utverkas genom en lag gällande för alla mindre städer eller genom en lex in casu i fråga om varje stad, som motsätter sig förläggning under landsrätt, därom torde meningarna vara delade. Å ena sidan synes avgörandet av det särskilda fallet mindre väl lämpa sig för en prövning av riksdagen, men å andra sidan lär det icke bliva lätt att uppdraga sådana gränser för Kungl. Maj:ts befogenhet i detta fall att riksdagen kan antagas bliva benägen att på förhand avhända sig sin prövningsrätt.»

*Svenska
stadsför-
bundet.*

Atskilliga av de utlåtanden, som gå i avstyrkande riktning, uttala att med åtgärder i saken bör anstå, till dess den planerade processreformen kommer till genomförande. Denna synpunkt har bland annat framhävts i *Svenska stadsförbundets* yttrande, som i denna del är av följande lydelse:

»Önskemålen om en landsrättsförläggning tillhöra helt och hållet processreformens område. Förberedelserna för denna reform hava nu — bortsett från äldre skeden — oavbrutet pågått sedan 1911 eller ungefär tolv år, utan att någon för allmänheten tillgänglig plan rörande den domstolsorganisation, som eftersträvas, ännu blivit framlagd. Innan grundritningen till den nya ordningen åtminstone i sina huvuddrag blivit av statsmakterna fastställd och därmed någon hållpunkt vunnits bl. a. i fråga om tiden för reformens förande ut i livet, kan svårligen av de mindre städerna begäras, att de annorledes än på frivillighetens väg skola frångå nuvarande, på uråldrig tradition vilande och av många bland dem såsom ett verkligt privilegium skattade system med egen domsrätt.

Styrelsen vågar för sin del hålla före, att problemet om de mindre städernas inpassande i en ny rättegångsordning angripits från oriktigt håll, då man årtionde efter årtionde med varje handa medel sökt övertyga eller nödga enskilda städer eller grupper av sådana att i processreformens intresse avstå från sin jurisdiktion men aldrig på ett mera exakt sätt klargjort, vad som slutligen är avsett att sättas i stället och de fördelar ur städernas enskilda eller det allmännas synpunkt, som därav skulle vinnas. Skall frågan om städernas förhållande till processreformen kunna föras över den döda punkt, på vilken den i så lång tid varit stående, lär det bliva ofrånkomligt, att icke blott reformens allmänna konturer utan även dess positiva innehåll och utsikterna för dess genomförande preciseras. I avbidan härpå synes städernas av gammalt bestående rätt att mot uppfyllande av därmed förbundna skyldigheter utgöra egna domkretsar böra lämnas orubbad.»

*Magistraten
Örebro.*

Det har vidare från flera håll anförts, att en förläggning under landsrätt skulle för de smärre städerna innebära allvarliga praktiska olägenheter med hänsyn till såväl rättskipning som exekutionsväsende och förvaltning. I nämnda hänseende är särskilt att märka det utlåtande, som i ärendet avgivits av magistraten i Örebro. Magistraten yttrar bland annat:

»Vad härefter angår docenten Herlitz' utkast till lagstiftning rörande befogenhet för Eders Kungl. Maj:t att förordna, att rådhusrätt i stad skall upp-

höra och staden i judiciellt hänseende förenas med visst tingslag, synes det visserligen magistraten möjligt att i samband med en allmän rättegångsreform åtskilliga smärre städer böra förläggas under landsrätt. Enbart denna möjlighet torde emellertid icke utgöra tillräckliga skäl att redan nu åvägabringa en lagstiftning av föreslaget innehåll. Docenten Herlitz' ifrågavarande förslag vilar på den ingalunda styrkta förutsättningen, att landsrättsförläggning redan nu av smärre städer i allmänhet skulle dels vara önskvärd för åvägabringande av bättre rättskipning i dessa städer dels nödig för att bana väg för den väntade processreformen.

I förstnämnda hänseende vill magistraten framhålla, att det ingalunda är axiomatiskt, att rättskipningen för närvarande i allmänhet är sämre i en mindre stad än i angränsande tingslag, med vilken staden eventuellt skulle sammanslös. Ifråga om ett avsevärt antal domsagor kan nämligen, med ledning av rättsstatistiken, påvisas, att antalet årligen av dem avdömda tvistiga civila mål och verkliga brottmål är så litet, att rättskipningen inom domsagan näppeligen är ägnad att mera än rättskipningen i vissa av de mindre städerna bibehålla och vidga domarens allmänna judiciella kapacitet. Något trängande behov att nu förlägga samtliga de i utkastet avsedda mindre städerna under landsrätt torde icke hava på ett tillfyllestgörande sätt ur nämnda synpunkt påvisats, ehuru väl man ej så sällan i nämnda avseende finner, att landsrättsförläggning okritiskt förordnas såsom ett viktigt medel för rättsvärdens höjande i de mindre städerna. Hela denna fråga bör därför och med hänsyn jämväl till det i de smärre städerna allmänt förefintliga önskemålet att bibehålla den egna domstolen behandlas mera varsamt och mera fördomsfritt än nu gemenligen sker. Uppmärksammas bör härvid bland annat även, att de smärre rådhusrätterna, vilka fel de än må hava, onekligen äro de av våra underdomstolar, vilka mest bära vad man kallar ett folkligt drag över sig; att borgmästaren i småstaden vid sidan av en dömande myndighet, som ej sällan är fullt likvärdig med eller t. o. m. överträffar angränsande domsagas, esomoftast i sin stad utför en hel del administrativa och kommunala bestyr, vilka i ej föraktlig grad vidga hans orts- och personkännedom samt allmänna erfarenhet, ävensom att småstaden genom tillvaron av en rådhusrätt beredes tillgång till en i samhället boende, med dess angelägenheter väl förtrogen och för desamma oftast varmt intresserad lagfaren person, vilken i förekommande fall kan bevaka stadens rätt och främja dess intressen. En dylik sålunda ur flera synpunkter tilltalande institution bör icke utan förutsättningslös prövning slopas. Själva det faktum att efter utfärdande av kungörelsen den 2 juli 1915 blott två städer uttalat sig för landsrättsförläggning, medan övriga städer, som behandlat spörsmål om landsrättsförläggning, motsatt sig ifrågavarande åtgärd, borde väl inför en klok lagstiftning i vår demokratiska tid väga ofantligt mera än det förhållandet, att på grunder, vilkas hållbarhet ej visats, något mindretal ämbetsmän kommit till den övertygelsen, att landsrättsförläggning redan nu bör i största omfattning anordnas.»

Sedan, såsom ovan nämnts, på grundval av den av Herlitz verkställda utredningen lagutkast blivit inom justitiedepartementet utarbetade — vilka utkast, frånsett ett par oväsentliga avvikelser, voro av samma lydelse som de i propositionen framlagda förslagen — förelades hovrätterna och justitiekanslersämbetet att däröver inkomma med yttranden.

Samtliga hovrätter hava, om ock ej enhälligt, tillstyrkt lagbestämmelser av det i lagförslagen angivna innehåll.

Justitiekanslersämbetet anför vissa betänkligheter mot förslagen och yttrar härom:

Hovrätterna.

Justitiekanslersämbetet.

»Icke heller torde en förläggning under landsrätt böra påtvingas mindre stad endast därför, att dess rättsväsen skulle visa sig underlägset i jämförelse med det som för närvarande utmärker andra städer eller rikets domsagor, en jämförelse som för övrigt mera sällan kan göras fullt tillförlitlig. Därvidlag synes man böra avvakta den allmänna förbättring, som förväntas av processkommissionens sedan länge pågående arbeten.

Däremot torde, när en gång dessa arbeten bliva slutförda, städerna vara skyldiga vidkännas ganska avsevärda inskränkningar i sitt nu ifrågavarande privilegium, för den händelse statsmakterna anse nödvändigt genomföra en förändrad domstolsorganisation i enlighet med processkommissionens förslag. Det synes dock då vara en rimlig fordran från städernas sida, att det verkliga föreligger ett organisationsförslag, som vunnit båda statsmakternas anslutning (jfr Herlitz' uttryck sid. 122: 'i den mån denna reform finnes böra främjas'). Måhända invändes, att de mindre städernas förläggande under landsrätt är en tidskrävande förutsättning för det nya organisationsförslagets genomförande. Men i så fall torde landsrättsförläggningen näppeligen vara den enda dylika förutsättningen; andra torde finnas, krävande kanske ännu längre tid för att genomföras. Och det synes icke a priori uteslutet, att dylika svårigheter kunna lösas genom att stadga en tillräckligt lång övergångstid för den nya organisationens trädande i kraft.

De betänkligheter justitiekanslersämbetet här anfört gälla vad som en riktig tillämpning av gällande rätt — om grundlagsändring är ju icke fråga i remitterade utkasten — måste anses kräva för att statsmakterna skola med stöd av nuvarande 114 § regeringsformen fatta ett beslut om upphävande av vissa städers egna jurisdiktion. En annan betänklighet gäller den i remitterade utkasten föreslagna formen för fattande av dylikt beslut. Enligt 114 § regeringsformen må där avsedda privilegier ej upphävas, med mindre Eders Kungl. Maj:t och riksdagen sammanstående sådant besluta. En dylik bestämmelse har visserligen icke i vissa andra fall ansetts hindra, att riksdagen gett Eders Kungl. Maj:t en mera eller mindre generell fullmakt att handla å statens vägnar. Fråga torde dock vara, om ett liknande förfarande bör tillämpas i förevarande fall, där, på sätt även docenten Herlitz gjort gällande, en synnerlig varsamhet är påkallad. Om riksdagen förbehålles medbestämmanderätt in casu, skulle ju ingen stad mot sin vilja definitivt berövas den egna jurisdiktionen, utan att staden dessförinnan åtnjutit förmånen att få utveckla sina synpunkter även inför riksdagens forum.»

Departementschefen. Vid ärendets behandling i statsrådet den 29 februari 1924 yttrade föredragande departementschefen bland annat:

»Frågan om upphävande av vissa städers särskilda jurisdiktion har uppenbarligen för det allmänna i främsta rummet betydelse ur rättskipningssynpunkt. Vid ett bedömande från denna synpunkt framträda såsom avgörande de betänkligheter, som obestriddligen måste göra sig gällande mot alltför små domkretsar i allmänhet. Med allt skäl erinrar processkommissionen, att det ur allmän synpunkt måste anses vara ett missbruk av kraft att sätta dugliga och i domarvärv erfarna jurister till förvaltande av dylika domarplatser. Det kan ej heller, där rättskipningsgöromålen äro av mycket ringa omfattning, även om vederbörande domare beredas tillfredsställande avlöningsförhållanden, i allmänhet påräknas, att tjänsten skall locka sökande med erforderlig kompetens. Och även där så varit fallet, lärer det knappast kunna fränkommas, att i följd av göromålens ringa omfattning domaren ej får tillfälle att i sitt arbete förvärva den allsidiga erfarenhet, som är en oundgänglig förutsättning för att tjänsten skall kunna på ett tillfredsställande sätt upprätthållas. Det kan, såsom processkom-

missionen anmärkt, i regel befaras, att om en verkligt dugande person kommer på en dylik plats, »hans sysslande med mera krävande domaruppgifter till följd av det ringa antalet mål av någon vikt blir så obetydligt, att han kan väntas snart nog gå tillbaka i skicklighet och erfarenhet i stället för att vidare utvecklas». Även om detta förhållande icke giver direkta och påtagliga utslag — exempelvis däri att avgörandena från de mindre områdenas domstolar uppvisa en relativt hög kassationsprocent — synes det mig likväl ställt utom tvivel, att alltför små domkretsar utgöra en anomali, som det ur rättskipningssynpunkt är angeläget att undanröja.

Detta betraktelsesätt äger givetvis i och för sig tillämplighet såväl å landsbygden som å städerna. I närvarande sammanhang saknar jag anledning att, vad angår landsbygden, i vidare mån uttala mig härom, än att denna synpunkt jämväl i fråga om landsbygden lärer böra vara föremål för uppmärksamhet. Sin största betydelse äger synpunkten tydligen med avseende å städerna, där det är så mycket angelägnare att fasthålla den, som det i många fall visat sig förenat med stora svårigheter för vederbörande städer att åt sina borgmästare bereda en sådan ekonomisk ställning, som kan anses skäligen för en fullt kompetent domare. — I fråga om innebörden härav torde det vara tillräckligt att erinra därom, att 69 av de städer i riket, som hava rådhusrätt, äga mindre invånarantal än den största av de s. k. fögderistäderna (Trollhättan), och att 27 städer med rådhusrätt hava ett mindre invånarantal än 4.000. Att dessa städer kommit att erhålla egen rättskipning är med hänsyn till äldre tiders förhållanden på rättskipningens såväl som på andra områden naturligt. De skäl, som fordom föranledde, att varje stad, oavsett storleken, skulle hava egen domstol, hava emellertid numera förlorat sin giltighet. Samtidigt hava kraven på juridiska insikter och erfarenhet vid rättskipningens utövning efter hand skärpts, och svårigheterna att på ett tillfredsställande sätt besätta domarposterna i de minsta städerna hava därmed ökats. Bibehållandet av även dessa städer såsom särskilda domkretsar har därför kommit att te sig allt mindre lämpligt ur rättskipningssynpunkt.

Särskild uppmärksamhet kräver emellertid frågan om de smärre städernas jurisdiktion med hänsyn till den under förberedelse varande processreformen. I några av de inkomna yttrandena har visserligen härutinnan anförts, att det ännu vore ovisst, dels när denna reform kan väntas bliva genomförd, dels i vilken riktning den kommer att gå; frågan om processreformen befunne sig med andra ord i ett så ovisst läge, att av hänsyn till densamma skäl icke kunde hämtas för en omedelbar förändring av de mindre städernas rättskipning. Det har därvid särskilt framhållits, att, om det än icke kunde rådan någon tvekan om städernas skyldighet att underkasta sig de förändringar, som påkallades av en beslutad reform på detta område, det vore obilligt att beröva dem deras särskilda jurisdiktion, innan statsmakterna tagit ståndpunkt till berörda spörsmål. Jag kan icke helt dela denna uppfattning. Det torde råda en allmänt utbredd uppfattning om behovet av en verklig processreform, och med en sådan äro väsentliga förändringar av vår nuvarande domstolsorganisation ovillkorligt förenade. Visserligen är det ännu obestämt, hur en blivande domstolsorganisation kan komma att gestaltas. Vilken form den än får, lärer det dock vara otvivelaktigt, att de mindre städernas särskilda domstolar icke komma att bibehållas. Denna förändring, som sålunda enligt min mening med säkerhet kan emotses, är emellertid, i den mån icke för befattningshavarna vid dessa domstolar kan finnas användning i den nya domstolsorganisationen, ägnad att för statsverket medföra betydande kostnader i och för nämnda befattningshavares avlönande på indragningsstat. Det måste under sådana förhållanden anses välgrundat att i tid överväga, i vad mån dessa kostnader må kunna nedbringas därigenom, att ifrågasvarande domstolar, där så lämpligen ske kan, redan tidigare upphöra. Även

med hänsyn till frågans ekonomiska innebörd har jag således icke ansett mig böra underlåta att nu framföra densamma.»

Utskottet.

Såsom av ovanstående sammandrag av frågans tidigare behandling framgår, hava två huvudskäl legat till grund för den ifrågasatta lagstiftningen, nämligen dels önskemålet om en ur rättskipningens synpunkt lämpligare domstolsorganisation för ifrågavarande städer och dels intresset av att, i den mån sådant är möjligt, underlätta genomförandet av den rättegångsreform, som är under beredning.

Vad då den första av dessa synpunkter beträffar, rättskipningens tillgodoseende, delar utskottet den av såväl processkommissionen som departementschefen uttalade meningen, att de små domkretsar, som våra minsta städer bilda, kunna utgöra ett hinder för ett i allo tillfredsställande handhavande av rättsvården inom dessa städer; detta framför allt på grund av svårigheten att få de i regel rätt lågt avlönade domarposterna uti ifrågavarande städer besatta med för domarvärv lämpade personer samt den fara, som ligger i att — även om kompetenta personer erhållas — dessa genom domargörömlens ringa omfattning snarare gå tillbaka än förkovras i skicklighet. Man torde också få utgå i fråga att vid den under utredning varande processreformens genomförande domkretsarna i riket komma att så regleras, att de minsta städerna erhålla gemensam domstol med närliggande landsbygd. Med de olägenheter, som sålunda äro förknippade med småstädernas egen jurisdiktion, och med den utsikt till förändring inom rätt snar framtid av domkretsindelningen i riket, som den blivande processreformen öppnar, finner utskottet skäl tala för att, i den mån sådant kan ske utan att andra intressen trädas för nära, främja det syfte, som med förevarande proposition avses, nämligen ett överförande snarast möjligt av de minsta städerna till att lyda under landsrätt.

I sådant syfte hava redan vissa åtgärder blivit vidtagna. Sålunda har genom kungl. cirkulären den 2 juli 1915 och den 7 maj 1918 föreskrivits, att vid inträffande ledighet å borgmästartjänsten i vissa mindre städer med tjänstens återbesättande skall anstå i avbidan å särskild utredning angående lämplig organisation av stadens rättskipning och förvaltning. Vidare uppdrogs under år 1918 åt särskilda kommitterade, bland annat, att, där så krävdes genom direkta förhandlingar, i förekommande fall söka utröna möjligheterna för genomförande av förläggning under landsrätt. Den ståndpunkten har dock alltjämt intagits, att en landsrättsförläggning icke kan, eller i varje fall icke bör, ske mot vederbörande stads önskan.

I det förevarande förslaget till lag om stads läggande under landsrätt har emellertid nyssnämnda ståndpunkt frångåtts. 1 § i berörda lagförslag innehåller nämligen, bland annat, att beträffande stad, vars folkmängd understiger 4,000 personer, Konungen äger att under vissa förutsättningar, även utan stadens samtycke, förordna, att rådstuvurätten skall upphöra och staden läggas under landsrätt. Beträffande rättmätigheten av ett sådant mot stadens samtycke meddelat förordnande hava, såsom av det ovanstående framgår, meningarna varit synnerligen delade. Bland annat har från vissa städers sida invänts,

att då städernas befogenhet att hava egen rådstuvurätt vore av privilegienatur, den icke kunde utan deras eget samtycke fräntagas dem. Denna uppfattning kan utskottet icke dela. Utskottet anser, i likhet med vad Herlitz i sin utredning anfört, att en befogenhet som den ifrågavarande kan, även om den måste anses vara av privilegienatur, upphävas genom samstämmigt beslut av Konung och riksdag.

En annan fråga är, huruvida statsmakterna böra begagna denna sin rätt. Då utskottet, oaktat det, såsom ovan anförts, delar departementschefens åsikt om önskvärdheten av att våra mindre städer förläggas under landsrätt för att sålunda bereda möjlighet för ett snart genomförande av den blivande processreformen, icke för närvarande finner sig böra tillstyrka den ifrågavarande propositionen, så beror detta framför allt därpå, att förslaget väckt så mycken gensaga från de håll, som skulle kunna komma att drabbas av dess bestämmelser. Det kan icke vara lämpligt att redan nu komma med sådana tvångsstadganden, som här ifrågasatts, innan den nya processreformens organisationsförslag blivit framlagt. Det är lätt att förstå, att de städer, varom det här är fråga, resa motstånd mot avskaffande av deras domstolsorganisationer, under vilka de levat och funnit sig väl till rätta under århundraden, innan de ha en aning om vad som kommer att sättas i stället, och det synes icke vara det rätta sättet att väcka sympati för den kommande processreformen att, såsom nu föreslås, på ett hårdhänt sätt bereda rum för densamma.

De betänkligheter mot den föreslagna lagstiftningen, som nyss anförts, skulle emellertid kanske få träda tillbaka, för den händelse verkligt behov av ett skyndsamt genomförande av småstädernas landsrättsförläggning kunde sägas föreligga. Ett sådant behov skulle då kunna härröra av den omständigheten, att de minsta rådstuvurätterna med hänsyn till sammansättning och arbetssätt vore så bristfälliga, att de utgjorde en verklig fara för rättskipningens ordentliga handhavande. Ehuru utskottet, såsom ovan sagts, principiellt anser ett avskaffande av dessa domstolar böra eftersträvas, anser utskottet dock icke att en fara av nyss nämnt slag kan sägas föreligga. Enbart den omständigheten, att småstädernas invånare i allmänhet tyckas omfatta sin rådstuvurätt med förtroende, tyder på att en sådan fara knappast är till finnandes och att i varje fall någon större skyndsamhet i fråga om landsrättsförläggning icke på denna grund är av nöden. Vidare kan det icke förnekas, att de fördelar ur rättskipningens synpunkt, som kunna vinnas med en landsrättsförläggning, i många fall motvägas av olägenheter av olika slag, vilka med skärpa framhållits uti åtskilliga från ifrågavarande städer avgivna yttranden. Sålunda har framhållits, att domhåvandens kansli och bostad i många fall komme att ligga på stort avstånd från staden, i följd varav anskaffandet av vissa bevis och dylikt fördröjades och fördröjdes, vidare att staden genom en landsrättsförläggning skulle gå miste om den värdefulla tillgången till en inom staden boende juridiskt bildad person, vars kunskaper komme till användning även inom andra områden än den rena domstolsverksamheten. Till sådana med en landsrättsförläggning förbundna olägenheter skall visserligen enligt det framlagda förslaget hänsyn tagas, innan beslut av Kungl. Maj:t meddelas, men utskottet finner det dock av

ovan anförda skäl lämpligare, att en stad, innan den mot sin vilja berövas den egna jurisdiktionen, själv bliver satt i tillfälle att bedöma vad man framdeles ämnar sätta i den gamla organisationens ställe.

Det andra huvudskälet för småstädernas landsrättsförläggning har, som sagt, varit hänsynen till att underlätta genomförandet av den under beredning varande processreformen. Särskilt har framhållits, att bland de utgifter för staten, som bliva förknippade med denna reforms genomförande, ett framstående rum skulle komma att intagas av avlöningar till de befattningshavare, vilka på grund av småstädernas judiciella förenande med angränsande tingslag bliva överflödiga och fördenskull överföras på indragningsstat. Med hänsyn härtill har det ansetts välgrundat att nedbringa dessa kostnader genom att ifrågasvarande domstolar redan tidigare bringas att upphöra. Utskottet anser emellertid icke, att denna synpunkt i och för sig talar för nödvändigheten av ifrågasvarande städers läggande under landsrätt redan före processreformens genomförande. Nyssnämnda ändamål, kostnadernas nedbringande, synes utskottet lika väl stå att vinna genom att stadga en tillräckligt lång övergångstid för den nya organisationens trädande i kraft. Utskottet kan, såsom förut nämnts, icke heller finna, att andra skäl föreligga för att med anledning av den blivande rättegångsreformen tvinga småstäderna att redan nu avstå från sina rådstuvurätter. Att ett sådant tvång blir nödvändigt, om och när i samband med processreformens genomförande en förändrad domstolsorganisation införes för hela riket, torde få anses vara en given sak och kommer kanske icke heller att från vederbörande städers sida mötas med så stort motstånd; men att redan nu, innan ett organisationsförslag föreligger, av hänsyn till ett framtida sådant tvångsvis genomföra så ingripande förändringar, som här föreslagits, synes utskottet icke vara av nöden.

De städer, som enligt förslaget skulle även mot sin vilja kunna läggas under landsrätt, äro, som sagt, sådana, vars folkmängd understiger 4,000 personer. Emellertid har i 2 § av förslaget till lag om stads läggande under landsrätt upptagits ett stadgande av innebörd, att jämväl beträffande vissa städer med en folkmängd överstigande nyssnämnda siffra utredning skall kunna verkställas angående deras läggande under landsrätt. Där stadgas nämligen, bland annat, att då borgmästartjänsten blivit ledig i stad, i vars rådstuvurätt borgmästaren är ensam lagfaren ledamot eller jämte borgmästaren sitter endast en sådan ledamot, länsstyrelsen skall därom ofördröjligen göra anmälan hos Konungen, varpå det skall ankomma på Konungens beslut, huruvida utredning, som nyss nämnts, skall verkställas. Detta stadgande överensstämmer med vad som redan föreskrivits uti ovannämnda kungl. cirkulär av den 2 juli 1915 och den 7 maj 1918. Emellertid vill utskottet ifrågasätta lämpligheten av att intaga en sådan bestämmelse i en av Konung och riksdag gemensamt stiftad lag, detta bland annat på den grund, att av de städer med större folkmängd än 4,000 personer, beträffande vilka nyssnämnda anmälningsskyldighet skulle komma att gälla, sex äro residensstäder, nämligen Luleå, Mariestad, Nyköping, Umeå, Vänersborg och Växjö. Enligt gällande lagstiftning är rådstuvurätten i länets residensstad uteslutande behörig att upptaga vissa mål, nämligen sådana som angå förbrytelser mot tryckfrihetsförord-

ningen, om skriften blivit tryckt å ort, som lyder under landsrätt, mål angående tjänstefel av postförvaltare vid kontor å landet samt ärenden angående förlagsinteckning, då rörelsen drives å landet eller i stad lydande under landsrätt. Ett beslut om förläggande av en residensstad under landsrätt torde sålunda icke vara genomförbart utan att dessförinnan nyssberörda forumregler blivit genom lagbestämmelser ändrade. Under sådana förhållanden förefaller det utskottet mindre lämpligt att, åtminstone för närvarande, beträffande residensstäderna lagfästa en sådan anmälningsskyldighet, som ovan nämnts. Men även beträffande övriga till ifrågavarande kategori hörande städer synas lagbestämmelser av ifrågavarande innehåll icke vara av nöden, då ju Kungl. Maj:ts befogenhet att därförutan förordna om utredning angående en stads läggande under landsrätt icke blivit satt i fråga.

Liknande skäl som det sistnämnda kunna även åberopas mot införande i lag av sådana bestämmelser, som herrar Lindgren och Nilson uti sina ovannämnda motioner föreslagit. Att i en särskild lag fastslå Kungl. Maj:ts befogenhet att, på framställning av en stad eller med stadens samtycke förordna om dess läggande under landsrätt, förefaller icke vara nödvändigt, då Kungl. Maj:t obestridligen, även utan en sådan lagstiftning, äger denna rätt.

På grund av vad sålunda anförts får utskottet hemställa,

- 1) att ifrågavarande proposition icke måtte av riksdagen bifallas; samt
- 2) att de i anledning av propositionen väckta motionerna, i vad de icke kunna anses genom utskottets hemställan under 1) här ovan besvarade, ej måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Stockholm den 27 maj 1924.

På första lagutskottets vägnar:

JAKOB PETTERSSON.

Vid detta ärendes behandling hava närvarit:

från första kammaren: herrar *Hederstierna*, *Jacob Larsson**, *Edw. Larson*, *Olaus Pettersson*, *K. G. Westman*, *Klefbeck*, *Sandegård* och *J. O. Karlsson*;

från andra kammaren: herrar *Pettersson* i Södertälje, *Lindqvist* i Halmstad, *af Ekenstam*, *Lindley*, *Johansson* i Brånalt, *Söderberg*, *Johanson* i Huskvarna och *Billqvist**.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.

Reservationer

dels av herr *Sandegård*, som på de av departementschefen i propositionen anförda skäl, hemställt om bifall till Kungl. Maj:ts proposition oförändrad;

dels ock av herrar *Pettersson* i Södertälje, *Edw. Larson*, *Olaus Pettersson*, *K. G. Westman*, *Lindqvist* i Halmstad, *Lindley* och *Söderberg*, vilka ansett, att den del av utskottets utlåtande, som börjas å sid. 12 vid kantrubriken »*Utskottet*», bort erhålla följande lydelse:

Såsom av — — — under beredning.

Vad då först — — — under landsrätt.

I sådant — — — genomförande av förläggning under landsrätt.

De sålunda vidtagna åtgärderna hava emellertid icke visat sig tillräckliga att påskynda ett överförande av de minsta städerna till att lyda under landsrätt. Städernas representationer hava nämligen, då fråga härom väckts, i regel motsatt sig en sådan förändring under återopande dels att den särskilda jurisdiktionens upphävande vore ägnad att för dem medföra såväl olägenheter beträffande rättskipningen och i andra avseenden, som ock ej sällan ökade kostnader. Så vitt utskottet kunnat finna, bero dessa betänkligheter i främsta rummet på ett underskattande av den snabbhet och den anpassningsmöjlighet, som landsbygdens nuvarande domstolsorganisation erbjuder. I sådant avseende må erinras om lagstiftningen angående anordnande av särskilda tingssammanträden med s. k. tremansnämnd samt angående möjlighet att upptaga växelmål även vid häradsrätt. Ej heller torde man inom vederbörande stadssamhällen till fullo insett värdet av att genom stadsstyrelsens anordnande enligt de år 1920 vidtagna ändringarna i förordningen om kommunalstyrelse i stad en stad, som lyder under landsrätt, kan genom att till kommunalborgmästare utse en jurist och bereda denne plats i drätselkammaren, för den kommunala förvaltningen tillgodogöra sig ifrågavarande tjänstemans hela arbetskraft, något som icke i samma utsträckning låter sig göra i fråga om en borgmästare, som tillika är ordförande i rådhusrätten.

Emellertid är det tänkbart, att i vissa fall en landsrättsföreläggning kan medföra olägenheter för vederbörande stad, exempelvis därigenom att avståndet till tingsstället blir avsevärt. Även låter det tänka sig, att en stads förläggande under landsrätt, kan genom anseelig ökning av häradsrättens och domhavandens arbetsbörd eller på annat sätt medföra olägenheter för den domsaga, med vilken sammanläggningen sker.

Med hänsyn till vad utskottet sålunda anført anser utskottet visserligen lämpligt, att Kungl. Maj:t erhåller befogenhet att, där omständigheterna sådant påkalla, besluta om en mindre stads förläggande under landsrätt även mot stadsrepresentationens vilja, men att å andra sidan denna befogenhet förbindes med sådana förbehåll och inskränkningar, att tillämpningen av densamma ej må kunna giva anledning till berättigat missnöje.

I sådant avseende är i propositionen föreslaget, att förordnande, som här avses, må av Konungen meddelas endast om sådan åtgärd efter utredning och stadens hörande finnes vara till gagn för rättsvården och icke för staden medföra ökad ekonomisk börda eller annan avsevärd olägenhet. Utskottet förväntar, att redan iakttagandet av detta villkor i månget fall skall leda till att en stads förläggande under landsrätt mot dess vilja icke kommer att av Konungen beslutas.

Då emellertid nämnda inskränkning icke torde kunna anses tillräcklig, vill utskottet, i anslutning till den av herr Almkvist väckta motionen, föreslå, att från lagens tillämpningsområde må uteslutas städer, vilkas folkmängd uppgår till 3,000, men ej till 4,000 personer. Då de åberopade olägenheterna för städerna av en tvångsförläggning företrädesvis torde förekomma i de större av dem, skulle genom ett antagande av detta förslag anledningarna till missnöje mot ifrågavarande åtgärd i väsentlig mån hava avlägsnats.

Ytterligare synes det vara rimligt, att en tvångsförläggning ej verkställs mot en mycket stark opinion inom den stad, frågan gäller. Utskottet föreslår därför, att en dylik åtgärd ej må av Konungen kunna beslutas, då stadsfullmäktige med en majoritet av minst $\frac{2}{3}$ av de avgivna rösterna motsatt sig densamma.

Slutligen anser utskottet det vara lämpligt, att i lagen mera bestämt kommer till uttryck, att den prövning, som skall föregå ett beslut om stadsläggande under landsrätt, skall avse förhållandena jämväl i den domsaga, i vilken staden kan komma att ingå.

Med hänsyn till den inskränkning i tillämpningsområdet för Kungl. Maj:ts förslag, som sålunda förordats, synes något behov ej föreligga av att i lagen inrycka föreskrift om obligatorisk anmälan hos Kungl. Maj:t om borgmästareledighet i stad, där oavsett folkmängden, rådhusrätten består av en eller högst två lagfarna ledamöter. Utskottet föreslår därför, att i 2 § av den föreslagna lagen uteslutning måtte ske av orden »eller i vars rådhusrätt borgmästaren är ensam lagfaren ledamot eller jämte borgmästaren sitter endast en lagfaren ledamot».

På grund härav får utskottet hemställa, att riksdagen, med förklarande att Kungl. Maj:ts ifrågavarande proposition icke kunnat av riksdagen i oförändrat skick antagas, måtte i anledning av densamma samt de i ämnet väckta motionerna för sin del antaga följande

Förslag till lag om stads läggande under landsrätt.

Härigenom förordnas som följer:

1 §.

På framställning av vederbörande stadsfullmäktige eller eljest med deras samtycke äger Konungen förordna, att rådhusrätt i stad skall upphöra och staden läggas under landsrätt.

Bihang till riksdagens protokoll 1924. 9 saml. 1 avd. 30 häft. (Nr 41.) 2

Beträffande stad, vars folkmängd understiger *tre* tusen personer, äger Konungen, då borgmästartjänsten är ledig, även utan stadens samtycke meddela förordnande, varom i första stycket sägs, om, efter utredning och vederbörandes hörande i den ordning nedan stadgas, stadens läggande under landsrätt finnes vara till gagn för rättsvården samt icke medföra ökad ekonomisk börda eller annan avsevärd olägenhet för *befolkningen i staden eller i den domsaga, vari staden skulle ingå. Hava stadsfullmäktige i staden med minst två tredjedels majoritet uttalat sig mot dess läggande under landsrätt, må förordnande, varom nu sagts, ej meddelas.*

2 §.

Då borgmästartjänsten blivit ledig i stad, vars folkmängd understiger *tre* tusen personer, skall länsstyrelsen därom ofördröjligen göra anmälan hos Konungen och ankomme etc. — — — k. prop. — — — landsrätt.

Sådan utredning — — — Konungen.

Över utredning, varom ovan stadgas, skall länsstyrelsen inhämta yttrande av stadsfullmäktige och vederbörande häradsrätt och insända därefter handlingarna i ärendet jämte eget utlåtande till Konungen.

3 §.

Vid förordnande om rådhusrätts upphörande skola tillika meddelas erforderliga bestämmelser med avseende å stadens rättigheter och skyldigheter i förhållande till staten ävensom de särskilda föreskrifter, till vilka stadens förening i judiciellt hänseende med visst tingslag må föranleda.

4 §.

Vad i denna lag stadgas om stadsfullmäktige gäller, där sådana ej finnas, om allmän rådstuga.

Denna lag skall träda i kraft den 20 juni 1924, från och med vilken dag Kungl. Maj:ts cirkulär den 2 juli 1915 (nr 228) och den 7 maj 1918 (nr 299) till Kungl. Maj:s befallningshavande i länen i anledning av ifrågasatt anstånd med åtgärder för återbesättande av vissa borgmästartjänster skola upphöra att gälla *beträffande stad, vars folkmängd understiger tretusen personer.*